

DE SINT-MICHIELSABDIJ TE ANTWERPEN VANAF 1564 TOT 1596 (1).

DE OPENLIJKE REBELLIE TEGEN SPANJE

Summarium.

Statim ab exorta publica rebellione adversus Regem Hispaniae, abbatia S. Michaelis factioni rebellium nomen dedit. Abbas Greve consensibus Statuum rebellium ex animo intererat. Et in ipsa abbatia tam ardentem partes rebellium propugnabantur, ut unus religiosorum, Guilielmus Heyms, abbatiam deseruerit et in abbatiam Parchensem se receperit.

In nominatione praelatorum rebellium in abbatibus Tongerloensi, Affligemiensi, S. Bernardi, Averbodiensi et Grimbergensi abbas Greve priores partes egit.

Crescente indies contra Hispaniam animositate, plerique "hispanisantes" ex urbe Antverpiensi expulsi fuerunt. Inter eos duo erant S. Michaelis religiosi, D. Feyten et L. Schillinck. Quod factum fuit approbante, ut videtur, praelato.

At et crescebat indies praepotentia Calvinistarum in factione rebellium. Jam anno 1578 abbatia S. Michaelis grangiam suam Antverpiensem in usum Lutheranorum cedere debuit. Anni 1579 mense Martio, ipse abbas Greve a militibus rebellium in obsidem fuit captus et aegre tandem fuit liberatus. Dein, 28 Maii 1579, una cum ceteris religiosis Praemonstratenses extra Antverpiam fuerunt abducti at, soli fere, 13 Junii iterum intra urbem admissi. Sed eorum vivendi ratio indies miserabilior evasit, et medio anno 1579 sane jam non erat sermo de vita vere regulari.

1. Sint-Michiels in de partij der rebellen.

De gewelddaden der Spaansche Furie te Antwerpen werden over het gansche land met luide verontwaardiging vernomen. Vuriger dan ooit voelden de Nederlanden hun rassenhaat tegen den Spanjaard oplaaien. Overheen alle meeningsverschil werd nu akkoord gesloten tusschen de partijen, en een algemeene aktie tegen den vreemdeling ondernomen. Zoojuist waren de afgevaardigden der Katholieke en der gereformeerde Staten te Gent samengekomen om een gemeenschappelijk arbeidsplan op te maken in den dienst van het land ; na

(1) Zie *Anal. Praem.*, I [1925], bl. 145-173, 242-260 ; II [1926], bl. 273-293.

die snoode Spaansche Furie, werd de bespreking dadelijk gesloten en door beide partijen de bekende Pacificatie van Gent onteekend. Oranje, van wie de invloed weer sterk aangroeide, hield dra van Middelburg uit alle draden der nederlandsche politiek in handen. Wel was de roomsche geestelijkheid bijna overal gekant tegen hem, den Calvinist; wel waren de leiders van den zuidnederlandschen adel als altijd ijverzuchtig op zijn invloed; maar hij verhief zich verre boven allen, en zou nijd en tegenstand weten te overwinnen ⁽¹⁾.

Tot gouverneur-generaal der Nederlanden was, eindelijk toch, door den koning benoemd geworden Don Juan van Oostenrijk, en onverwacht was hij te Luxemburg aangekomen.

Oranje wendde al zijn invloed aan om een toenadering tusschen de Staten en den landvoogd te verhinderen. Doch, van de twee partijen — de eene, welke op een billijke overeenkomst met den goeverneur aanstuurde; de andere, welke kortweg van Spanje wou losscheuren — bleek de eerste de sterkere; en een deputatie der Staten werd naar Don Juan gestuurd. Inmiddels bleven de overige leden der Staten te Brussel, en sloten op 9 Januari 1577 de Unie van Brussel: een beslist nederlandsch verbond tegen Spanje, maar nadrukkelijker katholiek dan de Pacificatie van Gent. Ondertusschen vorderden de onderhandelingen met Don Juan zeer goed. Voor het inwilligen van den hoofdeisch der Staten: het onverwijld wegsturen der vreemde troepen, was de goeverneur dadelijk te vinden. En dra kwam onder krachtige medewerking van Engeland, maar ook onder invloed van de katholieke geestelijkheid, het Eeuwig Edikt van Marche (17 Februari 1577) tot stand ⁽²⁾. Don Juan werd op 3 Maart ingehuldigd te Leuven; op 12 Mei te Brussel. In den loop der maand Maart moesten de Spanjaards, welke sinds de Furie Antwerpen bezet hielden, de stad ontruimen.

Prelaat Greve is blijkbaar gedurende alle deze gebeurtenissen kalm te Brussel gebleven, zonder deel te nemen aan een strijd op de voorposten, waarvoor hij trouwens de man niet was.

Op 10 Januari 1577 ontving hij vanwege den Raad van State bevel, samen met raadsheer Asseliers de informatie voor de prelaatsverkiezing te gaan nemen in de abdij van Park, waarvan de prelaat, Karel van der Linden op 22 December 1576 was overleden. Greve hield, van 19 tot 26 Januari, in het refugiehuis van Park te Leuven

(1) P. J. Blok, *Willem de Eerste, Prins van Oranje*, bd. II, bl. 74. Amsterdam, 1920.

(2) P. J. Blok, *ibid.*, bl. 78.

de aangezegde informatie, en vervulde die taak met veel kennis : zooals trouwens altijd, wist hij een informatie vol leven en interesse te bekomen. Op 26 Januari stelde hij, steeds voor den Raad van State, het gebruikelijk verslag op, en beval dringend als prelaat aan den toenmaligen pastoor van Werchter, Ambrosius Loots, die veruit de meerderheid der stemmen had gehaald ⁽³⁾.

Met een similaire zending voor de abdij van Grimbergen werd Greve, ditmaal onder medewerking met raadsheer Damant, op 23-24 April door den Raad van State belast. De informatie werd te Grimbergen gehouden van 4 tot 7 Mei. Het verslag is gedateerd 9 Mei en gericht tot Don Juan ⁽⁴⁾.

Gedurende deze maanden bleef Greve verder aan de gang met het behartigen van Ordezaken : einde-Juni richtte hij een dringend schrijven aan de abdij van Averbode om aldaar een premonstratenzer te doen opnemen uit de erg verarmde abdij van Mariënweerd in Gelderland ⁽⁵⁾.

Ondanks zijn schitterende receptie te Leuven en te Brussel, voelde Don Juan dra dat de zaken niet naar verlangen wilden vlotten. De Staten-Generaal hadden hem, na een stormige zitting en met slechts één stem meerderheid, als landvoogd erkend (3 Mei). De onderhandelingen van Geertruidenberg, een toenadering bedoelend tot Oranje, hadden geen tastbaar resultaat opgeleverd. Zonder ophouden — en de landvoogd wist dat wel — bleef Oranje de Staten waarschuwen tegen al te groot vertrouwen in hem, die toch een Spanjaard was en den Nederlanden geen goed hart kon toedragen. Hij begon dan ook te vreezen voor een aanslag op zijn vrijheid of zijn leven. Op 11 Juni vertrok hij uit Brussel, en stelde zich (24 Juli) in veiligheid in de citadel van Namen.

Deze onverwachte wanhoopsdaad maakte diepen indruk in den lande. Inderdaad was thans op Don Juan's streven een schel licht geworpen, dat Oranje's waarschuwingen recht deden wedervaren ⁽⁶⁾. Te Brussel namen de radikalen onder de antispansgezinden, de partij der "Patriotten", de leiding in handen. Dra beheerschten ze de Staten-Generaal, en deden (6 September) door de meerder-

(3) Akten der verkiezing : A R B, *Pap. Et. Aud.*, reg. 907, fol. 213 r°-239 v°.

(4) Akten der verkiezing A R B, *Pap. Et. Aud.*, reg. 907, fol. 289 r°-302 v°. Interessant is te noteeren dat, onderaan den franschen tekst van het verslag, Greve nederlandsch onderteekent : *f. Guilielmus sGreven, abdt tot Ste Michiels*.

(5) Uitg. W. Hoevenaars, O. Praem., *Bijdrage tot de Geschiedenis van de Abdij Marienweerd* (Overdruk uit *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*), bl. 273. Gedateerd : Antwerpen, 27 Juni 1577.

(6) P. J. Blok, *ibid.*, bl. 88.

heid der Staten Oranje dringend naar Brussel uitnoodigen. Te Antwerpen werd, 2 Augustus, de citadel door de troepen der Staten bezet. Op 4 Augustus werd een processie doorheen de stad gehouden, uit dank om de bevrijding. En op 28 Augustus werd een aanvang gemaakt met het gedeeltelijk ontmantelen der gehate citadel, welke sinds jaren het symbool was geworden der spaansche overheersching. Ook te Antwerpen vierde de antispaansche partij triomf.

In Sint-Michiels werden ongetwijfeld al die gebeurtenissen druk medebeleefd. De abnormale toestand — Feyten administrator terwijl Greve noodgedwongen buiten de stad moest verblijven — had wel een einde genomen sinds de spaansche regimenten in Maart 11. waren vertrokken. Evenwel, dan ook zal Greve niet dikwijls in de abdij hebben verbleven, omdat hij als gedeputeerde van Brabant bij de Staten-Generaal meestal te Brussel moest vertoeven ⁽⁷⁾. Maar, in de geweldige Augustusdagen, toen de citadel werd afgebroken, was hij alvast te Antwerpen ⁽⁸⁾.

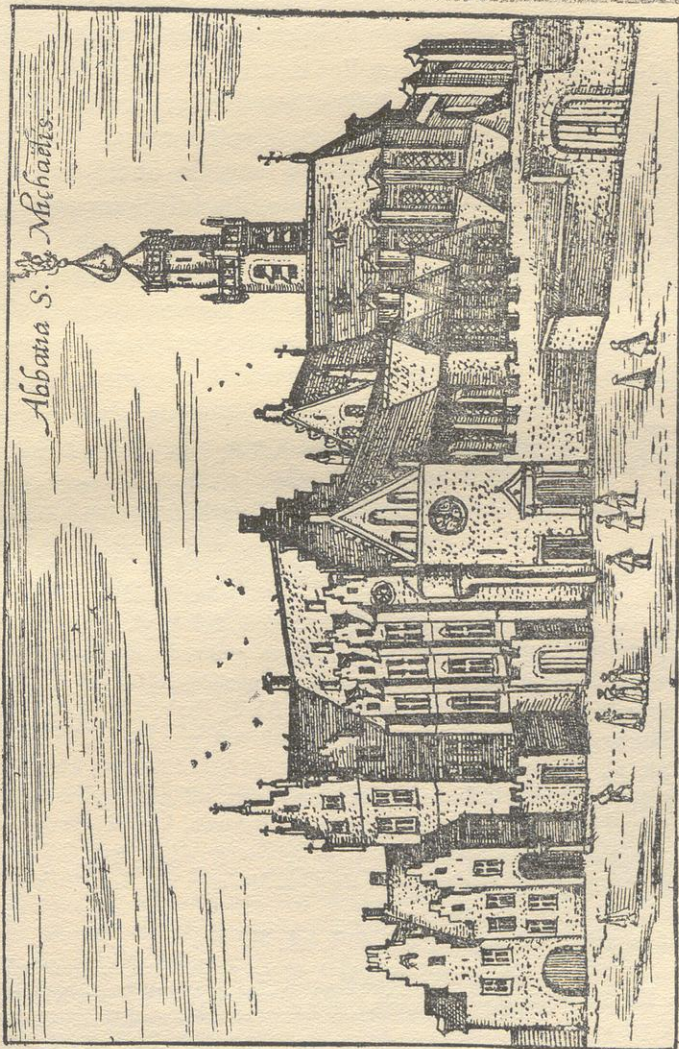
Men kan zich wel voorstellen hoe het in Sint-Michiels toeging, onmiddellijk na de geweldige heropflakking der antispaansche gevoelens.

Maandenlang had het aan weinig orde gewoongemaakte konvent, met of zonder lust, gestaan onder de leiding van Feyten, en alvast menigmaal gevoeld den last van zijn hard, autoritair karakter. Bij de gedwongen onderwerping aan een ongewenscht gezag, kwam nog dit de meeste religieuzen tergen: dat Feyten tot zijn vertrouwensmannen had gemaakt de beide religieuzen, die minst van den huize waren, nl. den vroegeren middelburgschen proost Schillinck en den onbestemden Willem Heyms. In de stad zelve zal de toestand van Sint-Michiels ook wel bekend zijn geweest, en de vraag hoeft niet gesteld of het volk, dat met verbeten woede de overheersching van den Spanjaard had geduld, gunstig gezind was op Feyten, "den spaenschen abt".

Pas enkele dagen na de heropflakking der antispaanschgezindheid, werd reeds door zeker antwerpsch publiek een poging ondernomen om Feyten en cs. om hun spaanschgezindheid te doen boeten. Nog in Augustus werd door "eenighe borgeren ende andere inghesetenen van Antwerpen" aan den heer van Liedekercke, goeverneur der stad, een rekwest aangeboden, met verzoek dadelijk uit de stad te verwijderen Feyten en Schillinck, "muytmaekers ende Don Jan-

(7) Japikse, *Resolutiën der Staten-Generaal*, bd. I, bl. 146.

(8) Hij was er 17-19 Augustus, zooals blijkt uit de *Collegiale Actenboeken*, uitg. Génard, in *Antwerpsch Archievenblad*, bd XIV, bl. 326.

De Sint-Michielsabdij te Antwerpen. Naar een zeldzame gravuur uit einde XVIe eeuw of begin XVIIe eeuw.

Voor de door ons behandelde periode is deze gravuur hoogst interessant, vn. in vergelijking met de vroeger gepubliceerde gravuren: *Anal. Praem.* I [1925], bl. 145 en 161.

Klaarder dan uit deze beide gravuren blijkt nu hoe einde XVIe de toegang tot de abdijkerk langsheen de kloostergang leidde; en hoe rechtstreeks van het abdijplein, langs het deurtje (links van de poort naar de kloostergang op de gravuur) de toegang tot de zaal op het verdiep mogelijk was. Verder blijkt klaarder hoe het zestiendeuwsche prelaatshuis was ingericht. Het voornaamste interesse van de gravuur is echter hierin gelegen: dat het aantoon (door de breede poort, heelmaal links op de gravuur) hoe vanuit het abdijplein tot het Prinsenhof toegang werd verleend.

nisten " (9). Op dit rekwest werd echter vooralsnog niet ingegaan : Feyten en Schillinck bleven voorloopig in de stad.

Maar in Sint-Michiels zelf moeten ettelijke religieuzen met onge-meene heftigheid zich bij de antispaansche beweging hebben aangesloten. Het werd zoo erg dat Willem Heyms (10), "een goed, oprecht, welgeleerd en voornaam" (11) religieus, en die steeds van harte spaanschgezind was geweest, het te Antwerpen niet meer kon houden temidden confraters, "welker aangezicht zwarter dan kool was geworden" (12). Aanvankelijk dacht hij naar een andere kloosterorde over te gaan. Doch, na overleg met prelaat Loots en supprior van Vlierden, van Park, ging hij, onder toestemming van Greve, naar de abdij van Park over, en liet er zich door plechtige kloostergeloften incorporeeren (13). Ging aldus een religieus vanuit Sint-Michiels over naar een ander konvent, in ruil kwamen twee vreemde premonstratenzers, Willem Hertsinck van de abdij van Park en Joost Steelant van de abdij van Ninove, die blijkbaar met de vooruitstrevende antispaansche partij sympathiseerden, rond denzelfden tijd naar Sint-Michiels. Beide werden door Greve opgenomen, niet als geïncorporeerde religieuzen, maar als konventuëele gasten (14). Het antispaansch element kreeg aldus in Sint-Michiels een beduidende aanwinst.

(9) Getuigenis van Schillinck, 1 Feb. 81 : A R B, *Pap. Et. Aud.*, reg. 910, fol. 10 r° en v^o.

(10) Heyms werd geboren te Tienen rond 1550 (getuigenis van Feyten : A R B, *ibid.*, reg. 910, fol. 311 r°), werd religieus in S. Michiels, en legde professie af toen Feyten novitiemeester was (Heyms zelf : *ibid.*, fol. 2 v°) ; werd priester in Sint-Michiels (*ibid.*) ; was baccalaureus in de godgeleerdheid (Liedekerke, *ibid.*, fol. 310 r°) ; werd novitiemeester en supprior (*ibid.*, fol. 11 v°, 310 r°, 311 r°) ; ging in Augustus 1577, met toestemming van Greve, naar de abdij van Park over, werd aldaar geïncorporeerd en legde er de kloostergeloften af (Aldus Heyms zelf in een factum van April 1592 : Archief Abdij Park, XII, 1, nr. 100. Aldus ook de religieuzen van Sint-Michiels, in een rekwest van 1582 : A R B, *ibid.*, reg. 910, fol. 306 r°. Aldus ook Feyten, *ibid.*, reg. 914, f. 155 v°) ; kwam echter in 1592 terug naar Sint-Michiels. — Deze informaties, uit goede bron geput, zullen enkele onnauwkeurige details over Heyms rectifiëren, b.v. bij Hoevenaars, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Premonstratenzer Abdij van O. L. V. te Middelburg* [Overdruk uit *Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom Haarlem*, 1896], bl. 27-28.

(11) Aldus zegt Feyten, *l. c.*, reg. 910, fol. 311 r°.

(12) ... *relectis ijs, quorum tunc facies super carbones denigrata ab omnibus videbatur*. Heyms, in zijn factum van 1592. Archief Abdij Park, XII, 1, nr. 100.

(13) Zie nota 10.

(14) Rekwest van Hertsinck en Steelant aan het magistraat van Antwerpen, 1582. Stadsarchief Antwerpen, S. Michiels, lias.

2. De benoeming der "rebelsche" prelaten.

De prins van Oranje had de invitatie der Staten, naar Brabant over te komen, aanvaard, en zou over Antwerpen naar Brussel reizen. Te Antwerpen (18 September 77) werd hij door een deputatie der Staten-Generaal ontvangen, en achtduizend gewapende burgers stonden opgesteld om hem naar de rijk door tapijten versierde ⁽¹⁾ Sint-Michielsabdij te begeleiden, waar de prins in het Prinsenhof verblijven zou ⁽²⁾. Later kwam ook Oranje's vrouw, Charlotte van Bourbon, naar Antwerpen over, en verbleef insgelijks in Sint-Michiels ⁽³⁾. Op 23 September werd de prins te Brussel in triomf ingehuldigd. Hij werd dadelijk de leider der politieke aktie tegen Don Juan.

Met het scherper doorvoeren der antspaansche politieke aktie, begonnen de Staten-Generaal meer om meer zich alle rechten van den gouverneur-generaal aan te matigen. Zoojuist was toen een zaak hangende betreffend de benoeming van een aantal prelaten in de vacerende brabantse abdijen. En in deze zullen we Greve meermaals ontmoeten als een doordrijvend lid der antspaansche partij.

De veel-omstreden kwestie der inlijving van de drie brabantse abdijen Tongerlo, Affligem en Sint-Bernaarts bij de bisdommen 's Hertogenbosch, Mechelen en Antwerpen had nog geen bevredigende solutie gevonden. En niet zoodra was het verzet tegen Spanje tot een sterke beweging uitgegroeid of de brabantse prelaten herbegonnen hun aktie voor de totale ontvoogding van de drie genoemde abdijen. In de gistende periode na den dood van Requesens was de aktie reeds hervat geworden; en, met hernieuwden ijver werd het zg. onverzettelijke argument tegen de wettigheid van de incorporatie uitgebaat: haar tegenstrijdigheid nl. met de bulle van Sixtus IV ⁽⁴⁾. In alle die besprekingen waren de prelaten van Villers en van Sint-Gertrudis te Leuven de meest vooraanstaande verdedigers der brabantse abdijen ⁽⁵⁾. Doch Greve deed druk mede, en

(1) *Collegiale Actenboeken*, uitg. P. Génard, *Antwerpsch Archievenblad*, bd XIV, bl. 356.

(2) P. J. Blok, o. c., bd II, bl. 92.

(3) D. Papebroch, *Ann. Ant.*, bd III, bl. 427; bd IV, bl. 67. Noteer dat in die dagen de predikant der prinses in Sint-Michiels calvinistische preeken hield, en dat ook wel antwerpsch publiek naar de preek kon komen luisteren. *Ibid.*, bd III, bl. 426.

(4) Cfr. A. Erens, O. Praem., Thierry de Tuld el et la commende en Brabant. *Analecta Praemonstratensia*, bd I [1925], bl. 321-387; vn. bl. 337-340.

(5) A. Erens, *Tongerloo en 's Hertogenbosch*, bl. 232.

ging er groot op het materiële bewijs voor de onwettigheid van genoemde incorporatie te bezitten : hij beweerde te bezitten het oorspronkelijk exemplaar der fameuze bulle (6).

Met de komst van Don Juan werd besloten de zaak langs wettelijken weg te bepleiten ; en, zooals in menig ander opzicht was de inschikkelijke gouverneur-generaal wel te vinden voor een minnelijke solutie. Druk werd onderhandeld tusschen de prelaten, van Villers en Sint-Gertrudis, en de afgevaardigden van Don Juan, maar de vlucht van den landvoogd naar Namen kwam de goedvlottende besprekingen plots stopzetten (7).

De Staten-Generaal zouden nu echter op eigen gezag dóórwerken en de provisie der kerkelijke aangelegenheden zelf waarnemen. Doch de zaak nam dadelijk ruimer afmetingen. Want, buiten de drie bij de brabantse bisdommen geïncorporeerde, ondernamen ook andere vacerende abdijen een poging om zoodra mogelijk door provisie der Staten een nieuw abt te bekomen.

De abdij van Averbode was sinds 1574 zonder prelaat gebleven (8), en de akten der nieuwe prelaatsverkiezing, samen met het verslag der commissarissen, waren herhaaldelijk naar koning Filips doorgestuurd. Vooralsnog had de koning echter geen besluit kunnen treffen. Even na Don Juan's inhuldiging te Brussel, had een delegatie vanuit Averbode bij den gouverneur-generaal een rekwest ingediend (9) ; wat echter, wegens de omstandigheden, zonder uitslag was gebleven.

Aan de Staten-Generaal lieten de religieuzen nu een nieuw rekwest overmaken, met verzoek tot hun prelaat bij provisie te benoemen fr. Arnold van Leefdael, die trouwens in het verslag der commissarissen van 1574 als eerste kandidaat was voorgesteld geworden (10). Op hun vergadering 7 November 1577 namen de Staten het rekwest van Averbode in aanmerking ; en, na gunstig advies van prelaat Greve — die in de verkiezing van 74 commissaris was geweest — werd Leefdael (7 November) benoemd tot adminis-

(6) D. Papebroch, *Ann. Antv.*, bd III, bl. 428.

(7) A. Erens, *ibid.*, bl. 234-236.

(8) Zie hooger bl. 279.

(9) *Anno 1577 May 20 profectus est Prior cum fratre Norberto a Coursel Bruxellas ad porrigendum libellum supplicem*. Nota van G. die Voecht, A A A, sectie I, reg. 415, fol. 32 r°.

(10) Een kopie van dit rekwest berust in het Rijksarchief in Noord-Brabant te 's Hertogenbosch, Register der Doleantiën, fol. 97 r°.

trator der abdij van Averbode en, bij provisie, tot prelaat ⁽¹¹⁾.

Op 7 December troffen de Staten-Generaal een gunstige beslissing betreffend de geïncorporeerde abdijen van Tongerlo en Affligem : hun werd een abt geschonken, en de incorporatie werd verbroken. Prelaat Greve, samen met prelaat Loots van Park, ontving opdracht de tijding naar Tongerlo over te brengen ⁽¹²⁾.

Pas een week later werd de provisie der abdij van Grimbergen geregeld. Tot prelaat werd door de Staten benoemd de provisor der abdij, Antoon van Oyenbrugge ; en, om uit naam der Staten aanwezig te zijn bij de installatie van den abt, werden Greve en raadsheer Damant, de vroegere commissarissen bij de prelaatsverkiezing, aangeduid ⁽¹³⁾.

Op een rekwest van den prior en de religieuzen van Averbode d.d. ca. 15 November 77, waardoor werd gevraagd wie de introductie van prelaat Leefdael zou doen, werden vanwege de Staten (21 Nov.) daartoe afgevaardigd de vroegere commissarissen bij de verkiezing, Greve en raadsheer Hovelmans ⁽¹⁴⁾. Die introductie gebeurde te Averbode, 2 Januari 1578 ⁽¹⁵⁾.

Greve werd aldus de steeds-bereide man tot het installeren van de zg. "rebelsche" prelaten. Nog op 26 Januari 78 werd door de Staten beschikt dat, moest de prelaat van Villers langer weigeren den nieuwen abt van Sint-Bernaarts, van der Noot, te introduceeren, Greve die taak zou volbrengen ⁽¹⁶⁾.

3. Feyten en Schillinck uit Antwerpen verbannen.

In de Staten-Generaal werd al dien tijd onder sterke eensgezindheid der partijen gestreefd naar het vormen van een aaneengesloten Nederland, beschikkend over voldoende macht tegen de overmacht

(11) Japikse, *Resolutiën der Staten-Generaal*, bd I, bl. 581. De origineele benoemingsakte berust A A A, sectie I, lias 3, farde 6. Uitgeg. P. Lefèvre, *Arnould de Leefdael, Abbé d'Averbode à l'époque des troubles du XVIe siècle*, bl. 52-53. In die uitgave werd echter het datum vergeten. Het origineel stuk is aldus gedateerd : *Aldus gedaen tot Bruesselse, onder de signature van onsen greffier, meester Cornelius Weellemans, ende onder den zegel van onse staten van Brabant, die wij daertoe gebruyct hebben ende alnoch gebruycken opden VII^en dach Novembris int jaer vijffthienhondert sevenentseventich.*

(12) A. Erens, o. c., bl. 242.

(13) Japikse, *ibid.*, bl. 584.

(14) Rekwest met apostille : Rijksarchief in Noord-Brabant te 's Hertogenbosch, Register der Doleantiën, fol. 103 v°.

(15) P. Lefèvre, *Arnould de Leefdael*, bl. 9.

(16) Japikse, o. c., bd II, bl. 490.

van Spanje. De prins was sinds zijne aankomst in de brabantse hoofdstad onbetwist de leider geworden der algemeene politiek ; en, onder de leuze : eendracht baart macht, poogde hij naar best vermogen onder al de gezindheden een sterke saamhoorigheid te bewaren. Hij droomde van een totalen godsdienstvrede, onder verdraagzaamheid van alle nederlandsche onderdanen. Talrijke leden uit den adel en de geestelijkheid bleven echter zijn geheime tegenstanders, en wilden volstrekt verhinderen dat hij zou worden de supreme leider der vereenigde nederlandsche provinciën. Einde 1577 werd daarom door de groep van die oppositie naar de Nederlanden geïnviteerd, om aan het hoofd der provinciën te staan, aartshertog Mathias van Oostenrijk, habsburger en katholiek. Het volk evenwel der groote brabantse steden, dat enthousiast voor Oranje gestemd was, eischte in ruil dat de prins zou worden uitgeroepen tot ruwaert van Brabant : eisch, waarin door adel en geestelijkheid niet dan na heftige bedreigingen werd toegestemd ⁽¹⁾. Dat de eensgezindheid in de Staten onder dergelijke gebeurtenissen meer schijn dan realiteit was, is vanzelfsprekend. Katholiekgezinde leden der Staten werden trouwens gaandeweg ongeruster over den steeds vorderenden invloed van den calvinistischen prins, en wel v.n. nadat te Gent de ijverend calvinistische groep van Hembyze en Ryhove, ofschoon zeer tegen Oranje's verlangen, een groepje katholieke personaliteiten had gevangen genomen. Vanaf dit oogenblik ging de saamhoorigheid der Staten bepaald teloor.

Ondertusschen was aartshertog Mathias in de Nederlanden aangekomen en te Antwerpen ingehuldigd (21 November 77). Hij hield verblijf in Sint-Michiels ⁽²⁾. Even later vertrok hij naar Brussel. Bij zijn eedaflegging (20 Januari 78) als landvoogd, evenals bij die van Oranje als ruwaert van Brabant en luitenant-generaal van den aartshertog waren, naast prelaat Greve, aanwezig de premonstratenzer prelaten van Grimbergen, Park, Averbode, Dielegem en Tongerlo ⁽³⁾. Blijkbaar wisten die niet dat Paus Gregorius XIII d.d. 16 November 77 verschillende bisschoppen had gelast hun geestelijkheid te vermanen dat zij op geenerlei wijze den opstand tegen den koning mochten ondersteunen ⁽⁵⁾.

(1) P. J. Blok, o.c., bd II, bl. 96.

(2) P. J. Blok, o.c., bd II, bl. 98.

(3) D. Papebroch, *Ann. Antv.* bd III, bl. 437.

(4) M. Gachard, *Correspondance de Guillaume le Taciturne*, bd IV, bl. XCVII.

(5) G. Brom, *Archivalia in Italië*, bd I, n. 645. 's Gravenhage, 1908 ; G. Brom en A. H. L. Hensen, *Romeinsche Bronnen voor den kerkelijk-staat-*

Minder nog dan hun trouwens goedbedoelend prelaat, zullen de religieuzen van Sint-Michiels zich om die vermaning bekommerd hebben.

Hun konvent was nu haast homogeen antispaanschgezind — Feyten en Schillinck waren steeds aan de prelaatstafel, en leefden dus buiten het eigenlijke konvent; — en, van een beter geregeld kloosterleven zal in de verwarring dezer dagen minder dan ooit spraak zijn geweest. De berichten uit dezen tijd luiden althans niet erg gunstig; de religieuzen van Sint-Michiels zouden met elkaar in twist hebben geleefd en "ter groete scandale van eenen yeghe-lycken" voor commissarissen van aartshertog Mathias tegen elkaar geprocedeerd hebben ⁽⁶⁾.

In de hevigheid van de politieke passie brak dra ook aan de prelaatstafel een ernstige oneenigheid los tusschen Greve eenerzijds en tusschen Feyten en Schillinck anderzijds. Aanleiding daartoe zal wel de politiek gegeven hebben, en vn. het beslist antispaansch optreden van den prelaat in de Staten-Generaal. In Januari 78 liep de twist zoo hoog dat Greve aan de beide anderen bevel gaf zijn kamer te verlaten en hen voortaan niet meer aan zijn tafel toeliet ⁽⁷⁾.

Begin-Februari was echter Don Juan met zijn nieuw-aangekomen troepen plots uit Namen opgerukt. In den veldslag bij Gembloers joeg hij het leger der Staten op de vlucht, en hernam, dag om dag, tal van steden. Mathias, Oranje en de Staten verlieten in allerijl de stad Brussel en vertrokken naar Antwerpen, waar voortaan in de Sint-Michielsabdij de zittingen der Staten-Generaal zouden gehouden worden ⁽⁸⁾.

Na de consternatie van het eerste oogenblik, brak te Antwerpen een heftige beweging los tegen de religieuzen. Algemeen werd het gerucht verspreid dat die met Don Juan sympathiseerden! En dat ze vermoedelijk hun ruime kloosters gebruikten om, bij een eventueelen opmarsch van den Spanjaard, ammunitie in reserve te houden ten behoeve van den landvoogd. Huiszoekingen werden in ettelijke kloosters ondernomen; echter, zonder gevolg. Niettemin, aan de poort van elk klooster werd voortdurend een schildwacht geplaatst als observatiepost ⁽⁹⁾.

kundigen Toestand der Nederlanden in de XVIe eeuw, n. 654. 's Gravenhage, 1922.

(6) Aldus Feyten, 27 Sept. 1585. *ARB, Pap. Et. Aud.*, reg. 912, fol. 131 v°.
Nota dat Feyten's bericht wel wat tendentieus zal zijn.

(7) Aldus Schillinck, 1 Febr. 1581. *Ibid.*, reg. 910, fol. 6 v°.

(8) Japikse, o. c., bd II, bl. VII en 11; P. J. Blok, o. c., bd II, bl. 104.

(9) Diercxsens, o. c., bd V, bl. 275.

Met speciale strengheid werd opgetreden tegen de publiek-bekende spaanschgezinden. En, samen met nog verschillende anderen, vielen thans Schillinck en Feyten als "slachtoffer" van hun opinie.

Op 27 Februari 1578 kregen Feyten en Schillinck aanzegging dat ze uit de stad zouden verbannen worden. En op 1 Maart werden ze door een korps van zestien soldaten uit de stad heengeleid tot in de omstreken van Brasschaat. Men liet ze daar aan hun lot over ⁽¹⁰⁾.

Even later vertrokken — maar vermoedelijk uit vrijen wil — nog twee andere religieuzen uit Sint-Michiels, nl. Jan van Balen en Severijn Sips ⁽¹¹⁾.

Feyten en Schillinck gingen zich te Leuven vestigen ⁽¹²⁾.

Om echter in de steeds verdachte kloosters elke mogelijkheid van onderhandsche verstandhouding met Don Juan te voorkomen, werden, naar verluidt, alle buitenpoorten dichtgemetseld met uitzondering van één enkele waar dan voortdurend een schildwacht in observatie stond om in- en uitgang na te spieden. Vanaf 1 Maart

(10) Getuigenis van Schillinck, 1 Febr. 1581 (A R B, I. c., reg. 910, fol. 6 v° en 7 r°); van Feyten, 1 Febr. 1581 (*ibid.*, fol. 10 r° en v°) en in zijn factum van circa 1612 (Archief Abdij Park, XVI, 2, nr 2). Schillinck verklaart dat prelaat Greve hen heeft doen verjagen *seggend dat zijlieden te zeer Don Jehans gesint waeren*. Feyten, 1 Febr. 1581, verklaart enkel dat het uitdrijvingsbevel op 27 Februari hun beiden door den kolonel en de soldaten werd medegedeeld in Greve's tegenwoordigheid: *dat zij . . . moesten vertrecken vuytter stadt oft dat zijlieden souden bijden gemeynten doot geslaegen wordden*.

(11) Feyten, *ibid.*, fol. 11 v°.

(12) Schillinck en Feyten, I. c., fol. 7 r° en 10 v°. — Balen en Sips begonnen een avonturiersleven. Balen was in 1578 pas diaken. Hij vertrok eerst naar Leuven, doch nam dan dienst in de spaansche troepen die Maestricht hadden belegerd, en trok mede naar Napels en Rome. In 1585 was hij, nog steeds diaken, terug in Sint-Michiels; doch hij bleef er niet lang en ging bij de religieuzen van Averbode te Diest wonen (Aldus Heyms, 30 Jan. 1581: A R B, Pap. Et. Aud., reg. 910, fol. r°; Schillinck, 1 Febr. 1581: *ibid.*, fol. 8 v°; Feyten, 1 Febr. 1581: *ibid.*, fol. 11 v°; Balen zelf, 27 Sept. 1585: *ibid.*, reg. 912, fol. 130 v°, en 24 Sept. 1590: *ibid.*, reg. 914, fol. 157 r°). Dat Balen met Feyten niet akkoord was moge blijken uit wat we hooger, bl. 293, hebben gezegd. En vice-versa weet Feyten over Balen, 27 Sept. 1585 (*ibid.*, reg. 912, fol. 132 r°) smalend te zeggen dat die *een soldaet is geweest ende den crygh heeft gevolght eenighe jaeren als apostael*. — Waar Sips naartoe dwaalde, weten in Febr. 1581 Heyms, Schillinck noch Feyten te zeggen; maar ze meenen dat hij in de Kempen verblijft e. w. bij den gouverneur van Weert, als kapelaan; en ze vermoeden ook dat hij reeds moet overleden zijn (*ibid.*, reg. 910, fol. 4 r°, 8 v°, 11 v°).

1578 zou zelfs dag en nacht een schildwacht aan de éénige kloosterpoort hebben gestaan ⁽¹³⁾.

Of dit in Sint-Michiels aldus geschiedde, vonden we echter nergens uitdrukkelijk vermeld. Evenmin blijkt de Sint-Michielsabdij in de daaropvolgende weken verontrust te zijn geworden. In de maanden Juni ⁽¹⁴⁾ en Juli ⁽¹⁵⁾ vinden we haar althans in betrekkelijke kalmte.

De recente uitdrijving der Jezuïten uit Antwerpen moest echter den minst klaarziende doen begrijpen dat van een eendrachtig samenwerken-in-de-politiek van katholieken en gereformeerden niet veel goeds was te verwachten. De katholieke aartshertog Mathias was alvast niet de man om zijn autoriteit tegen die van de protestantsche leiders te doen opwegen. In Vlaanderen, en vn. te Gent, was het trouwens klaar geworden hoe weinig sommige gereformeerden hielden aan het in de Pacificatie verpande woord. De drastische antikatholieke hetze aldaar kon dan ook allermint de goede verstandhouding in den lande baten. En, hoe Oranje ook beproefde een religievrede tot stand te brengen tusschen beide godsdiensten, het resultaat was glad aan de verwachtingen tegenovergesteld ⁽¹⁶⁾.

Op politiek domein werd eveneens de toestand met elken dag meer verward.

Onderhandelingen met Don Juan mislukten. De hertog van Alençon, sindslang een tocht naar de Nederlanden plannende, voerde in 78 zijn voornemen uit, terwijl de protestantsche hertog Casimir eveneens de gunst der wapenen kwam beproeven. Temidden de wanhopige verdeeling der rebellen, hervatte het koninklijke leger onder Farnese zijn opmarsch tegen de staatsche benden. En dra wist het land niet wie meest te duchten : of de steeds geile spaansche troepen, of de rommelige roofbeluste benden der Staten.

Of alle deze gebeurtenissen binnen de stad Antwerpen en bepaald

(13) Diercxsens, o. c., bd V, bl. 275-276.

(14) Op stadskosten werden in het Prinsenhof in Sint-Michiels reparaties van glaswerk uitgevoerd, 16 juni 1578. *Collegiale Actenboeken*, uitg. Génard, l. c., bd XV, bl. 106. En den 29 Juli nog verdere reparaties van *houtwarck*. *Ibid.*, bl. 147.

(15) In het Stadsarchief te Antwerpen, S. Mich., Reg. 2, fol. 374 vv. berust een reeks stukken, 27 Juli 78 vv., over een rekwest van prelaat Creve aan den Raad van Brabant, en vragend aan het magistraat te bevelen de abdij te ontslaan van de accysen op den wijn, waarvan ze zich wil bevoorraden.

(16) P. J. Blok, o. c., bd II, bl. 120.

in Sint-Michiels weerklink vonden, is wel niet zeer zeker. Ook niet of Greve dadelijk notitie kreeg van de radikale maatregelen, die Paus Gregorius XIII d.d. 15, 16 en 17 Juli 1578 tegen de rebellen trof (17). Hij bleef althans lid van de Staten en beslist partijganger der antispansche groep.

Met het vorderen van de besprekingen voor een godsdienstvrede, lieten ondertusschen de gereformeerden te Antwerpen niet af bidplaatsen op te vorderen voor hun godsdienst oefeningen. Nog vóór de algemeene godsdienstvrede werd afgekondigd, kregen ze gedeeltelijk voldoening. Aan de Lutheranen werd o. m. de schuur van Sint-Michiels afgestaan (18).

Maar weldra begonnen de Calvinisten aan te dringen op het afstaan te hun behoef van bepaalde katholieke kerken. Aartshertog Mathias schonk hun gereedelijk voldoening en stond hun o. m. de Sint-Andrieskerk af. De Calvinisten, meenend dat hun de gansche kerk was verleend, drongen bij Mathias aan om de Sint-Michielskerk tot parochiekerk der Sint-Andriesparochie te bestemmen. Waarop de aartshertog d.d. 22 Oktober 1578 een dekreet uitvaardigde, aan den pastoor van Sint-Andries opleggend zijn kerkornamenten naar Sint-Michiels over te brengen. Doch dit ontstemmend dekreet bracht bij de katholieken echt een opschudding teweeg. Door rekwest van prelaat Greve, van het kathedraalkapittel en van de Sint-Andriesparochie werd aan den aartshertog vertoond dat zijn maatregel ruststorend was en trouwens tegen den gesloten godsdienstvrede indruischte. Aldus werd dan de maatregel ingetrokken, en Mathias besloot d.d. 4 November aan de Calvinisten enkel een deel der Sint-Andrieskerk af te staan (19).

Deze bedreiging tegen de vrijheid van hun kloosterleven moet voor de religieuzen van Sint-Michiels te duidelijk zijn geweest dan dat ze niet met onrust de toekomst tegemoet zagen. De gebeurtenissen der laatste maanden moesten hun om elk geval een klaar voorteeken zijn: reeds gedurende het nu, onder steeds benarder wordenden toestand in het land, beginnend jaar 1579 zou hun kloosterleven haast gansch vernietigd worden.

(17) Brom, *Archivalia*, bd I, nrs 649, 650, 651, 652.

(18) Diercxsens, o. c., bd V, bl. 392. Dekreet voor den *Prelaat van Sinte Michiels*, uitg. *Collegiale Actenboeken*, uitg. Génard, l. c., bd XV, bl. 185.

(19) Vgl. Diercxsens, o. c., bd V, bl. 316-318, met interessante dokumenten; *Collegiale Actenboeken*, 22 Oct. 1578, uitg. P. Génard, l. c., bd XV, bl. 236.

4. Greve momenteel gevangen.

Het jaar 1579 begon onder treurige vooruitzichten.

De eenheid der nederlandsche provinciën was thans voorgoed verloren. Godsdienstredenen waren ervan de oorzaak e. w. speciaal de dweepzucht der Calvinisten in Vlaanderen. De Unie van Utrecht, waarvan de katholieken een versterking der calvinistische macht meenden te moeten vreezen, bracht nog erger verdeeling en noopte de katholieke en spaanschgezinde Walen nader bij elkaar aan te sluiten in de nieuwe partij der Malcontenten ⁽¹⁾. De verwarring, ontstaan uit het feit dat vier regeeringen in de Nederlanden het meesterschap betwistten ; de steeds scherper verdeeling in de Staten-Generaal tusschen aanhangers van verschillend geloof ; de vorderende overmacht der Calvinisten in de Staten ; de steeds strengere vermaningen van den Paus tegen de aanhangers der partij van Oranje : dit alles maakte de positie der katholieke rebellen met den dag moeilijker.

Prelaat Greve bleef vooralsnog, trots alles trouw aan de nederlandsche partij, met enkele andere prelaten de vergaderingen der Staten-Generaal bijwonen ⁽²⁾.

Doch, reeds in Maart 79 zou hij aan den lijve ondervinden hoe de invloed der onbetrouwbare extremistische elementen in de staatsche partij groeiende ging.

Op dat oogenblik ⁽³⁾ lagen op de Schelde een aantal manschappen der huurtroepen uit Engeland, welke, ondanks herhaald aandringen tot bekomen van hun soldij, maar geen voldoening konden vinden. Van wachten moe, trokken ze ten getale van ongeveer vierentwintig, den 25 Maart naar de vergaderplaats der Staten om mondeling in de vergadering hun eisch te herhalen. Toen echter de Staten ontwijkend antwoordden, namen de soldaten uit de vergadering zelve prelaat Greve als gijzelaar mede, en dwongen hem met hen te voet doorheen de stad naar hun schepen te gaan. In de straat zou Greve, naar verluidt, van het kalvinistische volkje heelwat te verduren

(1) P. J. Blok, o. c., bd II, bl. 129-132.

(2) Japikse, o. c., bd II, bl. 513. — Ten behoeve van de gekwetste soldaten van het stadsche leger, stelde Greve een deel der abdijgebouwen ter beschikking. *Collegiale Actenboeken*, uitg. I. c., bd XV, bl. 326.

(3) We volgen hier vn. de gelijktijdige *Hist. Ms.* aangehaald door Diercxsens, o. c., bd V, bl. 326-327 ; verder Papebroch, *Ann. Antv.*, bd IV, bl. 35 ; Génard, *Verhandeling*, bl. 30.

hebben gehad ⁽⁴⁾. Op het schip werd hij als gijzelaar aangezien en vrijwel hard behandeld : ze hadden hem ontboden, aldus de soldaten, om hem even te laten kennis nemen met de miserie van menschen zonder soldij, even te laten proeven van hun harten kaas en hun zwart brood . . .

Om den prelaat te bevrijden werd dadelijk alles in het werk gesteld. Het stadsmagistraat beproefde een eerste poging ; doch tevergeefs. Een tweede van Marnix van Sinte-Aldegonde vond evenmin succes. Alleen Oranje zelf slaagde na belofte nochtans den volgenden dag de soldij te betalen. Aldus geschiedde — Greve zou ervan een aanzienlijk deel hebben gegeven ⁽⁵⁾ ; — en de engelsche officieren, aan welker voorspraak Greve's vrijstelling meest te danken was, werden op kosten der Staten op een feestje onthaald ⁽⁶⁾.

Terwijl aldus te Antwerpen de veiligheid, ook voor staatsgezinde katholieken, erg bleek te verminderen en in de staatsche partij de verdeeling steeds aangroeide, werd een supreeme poging aangewend tot het erlangen van een algemeenen en blijvenden landsvrede.

Onder bemiddeling van den Paus en van keizer Rodolf, kwamen te Keulen de parlementairen van de beide partijen in vredesconferentie samen. Naast den pauselijken nuntius en de gezanten van den keizer zetelden de afgevaardigden der rebellen. Als zijn gevolmachtigd minister had de spaansche koning den hertog van Terranova gezonden. Onder de vertegenwoordigers der rebelsche Staten namen o. m. de prelaten van Sint-Gertrudis te Leuven en van Marolles een leidende rol op.

Te Antwerpen werd het begin van de keulsche conferentie met wantrouwen tegemoet gezien. Het geringe volkje althans, sinds jaren gewoon de schuld voor allen tegenspoed op Spanje te werpen, voelde afschuw voor een politieke bespreking, waarvan het de plotse verrassingen en de onverwachte resultaten onbestemd aanvoelde. Wat konden die onderhandelingen worden dan een kapitulatie en een gedwee heropnemen van het gehate spaansche juk ! En vanzelf kwam dan weer op de periodieke haat tegen de antwerpsche religieuzen, aanhangers van een godsdienst dien het volk met Spanje identificeerde. Daarbij kwam nog dat onlangs de Calvinisten uit een

(4) *Erat enim Abbas, inquit [Hist. Ms], invisus populo, id est Calvinistis, quia quaedam protulerat illis contraria.* Diercxsens, o. c., bd V, bl. 326.

(5) *Ibid.*

(6) De onkosten bedroegen 125 f. 10 s. 6 d. Japikse, o. c., bd II, bl. 639;

paar malkontente waalsche steden waren verdreven : en de antwerpsche Calvinisten zagen met angst een similaire lot tegemoet.

Toen begin Mei 1579 te Keulen de conferentie definitief een aanvang nam, stond Antwerpen nogmaals ten prooi aan een calvinistische hetze, welke ongemeen brutaal zou te werk gaan.

5. 28 Mei 1579. De religieuzen uit Antwerpen verdreven.

Op 25, 26 en 27 Mei had men de jaarlijksche processies der Kruisdagen gehouden ; en, naar de gewoonte, was de processie gegaan opvolgenlijk vanuit de Sint-Jacobskerk, de Burchtkerk en Sint-Michiels (1). Tegen den volgenden dag 28 Mei, feestdag van O. H. Hemelvaart, was aangezegd een plechtige processie tot bevordering der vredesconferentie te Keulen. De Calvinisten besloten echter dien dag hun slag te slaan.

Den 28 Mei (2) kwamen dan alle katholieke groepeerings in de kathedraal samen. Aanwezig waren de verschillende kloostergemeenten, ook Sint-Michiels, naast aartshertog Mathias met zijn hofhouding. Terwijl echter de preparatieven voor de processie werden genomen, lieten de kolonels der Statentropen in de stad aan hun manschappen het bevel geven dien doortocht der processie af te sluiten en de straatketenen in te haken. En, toen even later de eerste groep der processie uit de kathedraal kwam, werd onder vijandig geroep en bedreigingen de doortocht geweigerd. Verschrikt trokken de katholieken in de kathedraal terug, terwijl het kalvinistische rapalje, goed onderricht, de kerk kwam omsingelen en de lucht liet weerklinken van hun hardnekkigen eisch : *Papen uyt !*

De aartshertog, wien deze behandeling in zijn eer supremum moest krenken, liet dadelijk aan den eerstebesten kolonel het bevel overbrengen baan vrij te maken. Maar het bevel van den onaangeziene gouverneur werd niet eens aanhoord. De aartshertog zond dan een anderen bode naar Oranje, welke pas na anderhalve uur wachters toekwam en dadelijk met de kolonels begon te onderhandelen. Na een tijdje dan — doch reeds na middag — werd de aartshertog met zijn hof uit de kerk vrijgelaten.

Met betrekking tot de steeds opgesloten religieuzen wilden echter de onderhandelingen niet vlotten. Onverzettelijk werd de eisch

(1) Diercxsens, o.c., bd V, bl. 330.

(2) Vgl. Diercxsens, o.c., bd V, bl. 331-337, Génard, *Verhandeling*, bl. 30 ; Papebroch, *Ann. Antv.*, bd IV, bl. 18 ; *Collegiale Actenboeken*, uitg. I. c., bd XV, bl. 398-414.

Papen uyt door het volk en de kapiteinen herhaald. En tenslotte, zoowat tusschen drie en vier uur namiddag werd besloten alle de religieuzen buiten de stad te leiden.

Dadelijk werd met dit opzet een aanvang gemaakt ⁽³⁾; en, door het bataillon van kapitein Leo Petit, werden de religieuzen groeps-gewijze: eerst de Minderbroeders, dan de Dominikanen, dan de Beggaarden en de Karmelieten; tenslotte de religieuzen van Sint-Michiels en na hen de sekuliere kapelanen en kanunniken der kathedraal, uit de Lieve-Vrouwekerk opgeleid naar de kaai het Bierhoofd en daar, ten getalle van circa tweehonderd, op vier schepen ondergebracht. Die schepen bleven voor anker liggen tot den volgenden dag, 29 Mei — alle religieuzen welke niet aan de processie moesten deelnemen, werden intusschen bij hun confraters gebracht. — Toen werden allen naar Rupelmonde overgevoerd. Den 30 Mei ging de vaart van Rupelmonde naar Sint-Bernaarts, alwaar halt werd gemaakt. Ruim een halve maand bleven de schepen daar liggen. Ondertusschen werden de religieuzen haast als gevangenen behandeld: wel mochten ze op en af het schip aan land gaan, doch verder liet men hen in ellende leven. Men schonk hun voedsel uit de antwerpsche liefdadigheidstafels en dwong hen in hun habijt op de planken van de booten te vernachten ⁽⁴⁾.

Te Antwerpen voerde men intusschen heftige diskussies.

Oranje reklameerde (29 Mei) verontwaardigd tegen het gebeurde en dreigde zijn ontslag te nemen als ruwaert van Brabant. Van zijn kant schreef aartshertog Mathias een bitter manifest (1 Juni) en stelde een reeks artikelen voor tot onmiddellijke pacificatie der stad. Van 1 tot 11 Juni werden die artikelen door de diverse korporaties onderzocht en besproken. Naar verluidt, verlangde de stad alles te herstellen in den toestand van vóór 28 Mei. De stugge onwil der kolonels verhinderde dit echter. En uit dit konflikt ontstond het akkoord der dertien artikelen (11 Juni), dat in hoofdzaak de volgende schikkingen trof ⁽⁵⁾.

Aan de katholieken zouden teruggégeven worden drie parochiekerken: Sint-Jacobs, de kathedraal en de Burchtkerk. De sekuliere geestelijkheid zou mogen terugkeeren, behoudens vierenveertig

(3) Interessant is hier o.m. te confereeren wat werd geschreven door een Dominikaan, die persoonlijk bij de volgende feiten aanwezig was. Aangehaald bij Diercxsens, o.c., bd V, bl. 337 vv.

(3) Aldus gemeld Dominikaan, l.c. Vgl. de stadsrekeningen bij Génard, *Verhandeling*, bl. 30, nota; Renon de France, *Histoire des troubles des Pays-Bas*, l.c., bd I, bl. 387; *Collegiale Actenboeken*, l.c.

(4) Tekst bij Diercxsens, o.c., bd V, bl. 354-355.

priesters, die met naam werden uitgesloten. Alle processies en publiek vertoon van katholieken eeredienst zouden verboden zijn. De religieuzen der bedelorden zouden in de stad niet meer terugkeeren. Wel zouden mogen terugkomen de religieuzen van Sint-Salvators en Sint-Michiels; alwie van hen echter buiten de stad wilde blijven, zou van de abdij een billijk onderhoud mogen eischen. En verder zouden alle religieuzen zich verbinden deze schikkingen te onderhouden. De naleving ervan zou trouwens worden nagezien door een in te stellen raad van negen leden o. m. drie katholieken, drie Calvinisten en drie Lutheranen.

Den 13 Juni kwamen dan o. m. de religieuzen van Sint-Michiels te Antwerpen terug. Voorloopig bleven echter de kerken nog gesloten tot de in de artikelen voorgeschreven eed zou afgenomen zijn. Wat de volgende week gebeurde. Alstoen werden de kerken weer heropend (20 Juni) door een plechtige H. Mis in de kathedraal.

Maar het wordt tijd na deze al te lange détailstudie even op te kijken naar den algemeenen toestand.

Die toestand was voor Sint-Michiels alvast erg miserabel. We willen nu niet speciaal duiden op de volstreckte afwezigheid van discipline en kloostergeest. Het feit dat Sint-Michiels haast alleen in de stad werd geduld, spreekt trouwens boekdeelen over haar, op zijn zachtst gezegd, inoffensieve lamheid tegenover de gereformeerden.

Maar de openbare eeredienst was sindslang haast onmogelijk geworden. Voor regelmatig kloosterleven bestond alvast geen kans meer. De goederen der abdij, binnen en buiten de stad, werden bovendien verwoest of afgenomen: hier, door de grijpzucht van magistraat en gereformeerden; ginds, wegens den steeds nader komenden strijd tusschen Farnese en de Staten. Dan, de gebeurtenissen lieten inzien dat welhaast de in de rebellenpartij groeiende crisis op haar scherptepunt zou gedreven worden: dat vóór of tegen Spanje praktisch zou beteekenen vóór of tegen den katholieken godsdienst.

Alleen zeer onduidelijk zagen de religieuzen van Sint-Michiels dit alles in. Uit de latere gebeurtenissen zal dit klaar blijken. Want steeds gemakkelijk zullen ze medegaan, alle maatregelen tegen hun abdij gedwee aanvaarden, óók als die maatregelen feitelijk de afschaffing van hun klooster beteekenen. En met speciaal genoeg zullen ze dan nog onder elkaar gaan twisten en hun haast vergane abdij op het randje van den ondergang brengen.

Prelaat Greve zelf blijkt eveneens zeer onvoldoend de ware beteekenis der feiten te hebben begrepen. Alvast zag hij niet in dat de krisis thans op de spits zou gedreven worden en dat hij, tot nu toe logisch rebel, binnenkort zou voor de keuze gesteld worden. Welke afstand tusschen de feiten van de loopende maanden en die van vóór drie jaar ! Welk verschil tusschen de beloften der gereformeerden in de Pacificatie van 1576 en de harde werkelijkheid uit Mei 79 ! De antspaansche partij — Greve moest dat aanvoelen — werd meer om meer beslist antikatholiek.

Wat Greve echter nog niet vermoedde was dat de vredesconferentie van Keulen alvast één uitslag zou bereiken : de gezanten der katholieke rebellen definitief los te maken van de rebelsche partij. De beide abten van Maroilles en Sint-Gertrudis, tot nu toe beslist antspaansch zullen niet langer weerstaan aan de klare taal der feiten, aan de vermaningen van den pauselijken nuntius, aan de lokkende beloften van den sluwen Spanjaard de Terranova, en vn. aan de dringende stem van hun geweten.

Wat zal Greve doen, wanneer eens zijn leiders hebben front gekeerd ? Mede den knieval doen voor Spanje, en dan zijn abdij prijsgeven aan de wraak der rebellen ? Of niet kapituleeren en, logisch tot het einde, trouw blijven aan het eens verpande woord ?...

Greve zal niet kapituleeren.

Den haast totalen ondergang van zijn klooster zal hij in gelatenheid dragen, en in gelatenheid verduren den steeds snooderen onwil van de rebellen. Alléén in de verlaten gebouwen van zijn abdij zal hij blijven volharden, tegen alle evidentie in, en nooit den knieval doen voor Spanje. En vergeten zal hij in Sint-Michiels sterven, in haast supreme eenzaamheid, juist bijtijds om niet te beleven den jarenlangen vinnigen strijd, dien zijn religieuzen onderling zouden leveren, temidden de groote desolatie van het land.

Averbode.

E. VALVEKENS, O. Praem.